

Лявон Юрэвіч
Нью-Ёрк

НАШ ПЕРШЫ: ЯЗЭП ВАРОНКА

*Паглядзіце на цяпер ужо добра вядомае фота
Народнага сакратарыяту БНР — яе першага ўраду.*

*Трэці зьлева паміж двума вайскоўцамі —
самавіты цывільны мужчына
з упэўненым і крыху ганарлівым позіткам.*

*Гэта старшыня Сакратарыяту,
наш першы прэм'ер і міністар
за межных справаў Язэп Варонка.*

Уладзімер Арлоў

16 (4 паводле старога стылю)¹ красавіка 2011 г. споўнілася, але не адзначалася, 120 гадоў з дня нараджэння Язэпа Варонкі; на 4 чэрвеня 2012 г. прыпадаюць 60-я ўгодкі ягонае сьмерці. Добрая нагода, каб згадаць неабы-якога дзеяча ў гісторыі Беларусі, пашукаць новыя, невядомыя матэрыялы; нагода, якой, зрэшты, тым часам ніхто не скарыстаўся.

Пошук у амэрыканскіх архівах выявіў толькі два, але важныя дакумэнты.

З дапамогаю першага ўдалося нарэшце высветліць дакладнае месца нараджэння Язэпа Варонкі: на картцы „*World War II Draft Registration Form*“ за ягоным подпісам значыцца Кузьніца (Сакольскі павет).

Другі знойдзены дакумэнт — пасьведчаньне аб шлюбе: 2 верасьня 1932 г. Варонка ажаніўся з народжаная ў Польшчы Маяя Пітроўскай (*Piotrowska*).

¹ Чамусьці шэраг сучасных публікацыяў падае дату 17 красавіка.

Язэп Варонка

Даваенная дзейнасьць Варонкі ў Амэрыцы даволі падрабязна — наколькі гэта дазвалялі архівы — насцьвечана Вітаўтам Кіпелем у ягонай манаграфіі „Беларусы ў ЗША“. Праца дзеля арганізацыі беларусаў чалавека, пра якога Янка Чарапук казаў: „Хто я? Я хрышчу вас толькі вадою, той, хто йдзе за мною, будзе хрысьціць вас жыцьцёвым агнём. Прышлеце грошы й выклічце яго зь Беларусі“², — была цяжкая, складаная, але ўсё ж спакойнейшая, відаць, як у паваенны час, калі ў Амэрыку прыехалі паплечнікі. Прычым паплечнікі ў самым непасрэдным значэньні: людзі, зь якімі Варонка рабіў беларускую справу да сваёй эміграцыі. Такія, як Адварды Будзька ды Мікола Дзямідаў³.

„Чыкаго, 6 лістапада 1950 г.

Адварды Будзька Пávaжжанаму Мікалаю Дзямідаву.

Сяньня а 12 гадз. дня я захадыўся да Вас у готэль, алі Вас ні застаў дома. Я хацеў пагутарыць аб тым факці, які меў мейсца учора,

² Кіпель, Вітаўт. Беларусы ў ЗША. Менск, 1993. С. 118.

³ Пра Міколу Дзямідава гл.: Юрэвіч, Лявон. Да гісторыі беларускіх збройных сілаў // Беларус. №450. Студзень 1998. С. 4—5.

5 лістапада, між 9 і 10 гадз. раніцай, падчас Рускай радыёпірадачы ў Чыкаго, калі Вы як дырэктар Беларускіх радыёаўдыцый ад імя — як Вы казалі — супрацоўнікаў Беларускіх радыёаўдыцый у Чыкаго віншавалі Дырэкцыю рускіх радыёпірадач у Чыкаго з нагоды 17-гадовай дзейнасці Рускіх радыёпірадач у Чыкаго. Я, дасюляшні супрацоўнік Ваш у Беларускіх радыёаўдыцыях у Чыкаго ня быў папярэджа-ны Вамі аб Вашым намеру — віншаваць ад імя супрацоўнікаў Вашых. Ну і — ведама — віншавалі Вы бяз майго ведама і бяз маея салідар-насці з Вашым намерам.

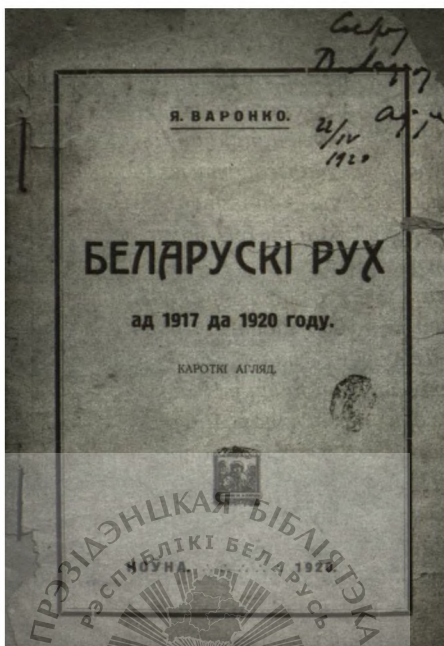
Дзень раней, падчас беларускай Радыёаўдыцыі, мне прыйшлося адчытаць крытыку на бальшавіцкую ўрачыстасць — 5-6-7 лістапа-да з нагоды 33-й гадавіны „Октябрьской“ рэвалюцыі. А як Вам ведама, Дырэкцыя рускіх радыёпірадач у Чыкаго (у сераду і ў нядзелю) пад адной фірмай з двума дырэктарамі-супольнікамі — іншых ёсць по-глядаў на аўтарытэт „Октябрьской“ рэвалюцыі. Дырэкцыя рускіх радыёпірадач у Чыкаго ўгодліва, або пазытыўна адносіцца да патро-наў і бацькоў „Октябрьской“ рэвалюцыі, а мы — крытычна і нэгатыў-на. Таму лічу нітактоўным Ваш выступ з павіншаваньнем для той Дырэкцыі рускіх радыёперадач, якая к рэжыму нашых угнетателей адносіцца — моўчкі (а „молчание — знак согласия“), а, нават, час ад часу спагадліва рэклямуюць прыхільцаў нашых угнетателей, трыма-ючыся „дружескіх отношений“ із імі.

А з погляду нацыянальнага беларускага сказаць можна, што рус-кія радыёпірадачы ў Чыкаго ні даюць для беларускіх эмігрантаў на-цыянальнага беларускага усьведамленьня, ды — ёсць горш — ад на-цыянальнага беларускага усьведамленьня аддаляюць, калі беларусы-дырэктары Рускіх радыёпірадач кажуць беларускім эмігрантам праз радыё: „наше русское Чыкаго“, „наш русскій юбілей“ і іншая што, падоб-ная да патрыятычнага сказу: „здесь русскій дух, здесь Русью пахнут!“!

Такішо, ні салідарызуючыся з Вашым павіншаваньнем „ад імя супрацоўнікаў Беларускіх радыёаўдыцый у Чыкаго“ для Дырэкцыі рускіх радыёпірадач у Чыкаго, змушаны чуюся: ад далейшага супра-цоўніцтва з Вамі ў Беларускіх радыёаўдыцыях адмовіцца.

Да Вас як да грамадзкага беларускага дзіяча і асабіста да Вас астаюся з паважаньнем⁴.

⁴ Ліст Адвардага Будзькі да Міколы Дзямідава пададзены з захаваньнем ары-гінальнага правапісу. Гэты ліст, як і ўсе наступныя прыведзеныя дакумэн-ты, захоўваецца ў архіве БІНіМу.

Кніга Язэпа Варонкі „Беларускі рух“ (Коўна, 1920)

Каб цалкам зразумець усю сытуацыю, трэба ведаць, што тыя Рускія радыёперадачы былі гадунцом Язэпа Варонкі, іх заснавальніка й дырэктара.

Сапраўды, Варонка, як трапна зазначыў Вітаўт Кіпель, хадзіў сваймі сьцежкамі⁵: ён быў сябрам *Русского Народного Православного Общества*, уваходзіў у ягоную выдавецкую й школьную камісіі, стаўся рэдактарам *Русского Народного календаря на 1929 год* (Чыкага), дзе пад псэўданімам В. Полесский пісаў пра творчасць Фёдара Дастаёўскага, Лява Талстога, Фёдара Салагуба⁶.

⁵ Кіпель, Вітаўт. Беларусы ў ЗША... С. 122.

⁶ Падрабязней пра выданьне гл.: Юрэвіч, Лявон. Расейскі эміграцыйны друк як крыніца па гісторыі беларускай эміграцыі // Сонца тваё не заціцца і месяц твой не схавецца. Зборнік артыкулаў па беларусістыцы і багаслоўі ў гонар 80-годзьдзя з дня нараджэньня і 50-годзьдзя сьвятарства айца Аляксандра Надсана. Менск, 2009. С. 381—382.

Зразумела, гэта не магло ня выклікаць занепакоенасці ў сяброў новае — абрамчыкавае — Рады БНР.

Захаваўся пратакол нарады беларусаў у Чыкага, напісаны рукой Міколы Абрамчыка. Ягоны тэкст важны ня толькі фармуляваньнем прэтэнзіяў актыву да Беларускай нацыянальнай рады ў Чыкага, да Рускіх перадачаў і непасрэдна да Язэпа Варонкі. У сваім дакладзе, нечым падобным болей на палітынфармацыю, Мікола Абрамчык агучвае сваё бачаньне сытуацыі беларускай эміграцыйнай справы ў сьвеце на пачатку 1950 г. ды тлумачыць прычыны расколу:

„Пратакол нарады беларусаў у Чыкага”

Нарада адбылася 29.1.1950 у памешканьні грам. Варонкі І. пад адрасам 1112 N. Oacley Rd., Chicago.

Прысутнічалі: 1. Прэз. сп. Абрамчык; 2. сп. Аблажэй; 3. сп. Варонка; 4. сп. П. Дзямідаў М.; 5. сп. Змагар-Чарапук; 6. Лабач Іван.

На старшыню нарады быў выбраны аднагалосна сп. Чарапук-Змагар. Сакратар сп. Пл. Дзямідаў Мікола.

Павесткай дня прынята:

Інфармацыйны даклад сп. прэз. Абрамчыка М.

1. Арганізацыйнае жыцьцё беларусаў у З. Г. А⁸. і Беларуска-Нацыянальная⁹ Рада ў Чыкага.
2. Справа нова прыбываючых у З. Г. А беларусаў — Д. П.
3. Царкоўныя справы.

Даклад прэз. Абрамчыка М.

Прэз. Абрамчык прадстаўляе трагічную сытуацыю беларускага народу падчас нямецкае акупацыі: 1. нямецкая правакацыйная палітыка накіраваная на вынішчэньне беларускага народу і выкарыстаньне імі (немцамі) палякаў да свае мэты; 2. бальшавіцкая „партызанка”; 3. беларускі рух апору, які змагаўся супраць немцаў, палякаў, бальшавікоў і невяліччай групы беларускіх авантурыстых: Ермачэнкі-Акінчыца ды апошняга выступу перад эвакуацыяй немцаў зь Беларусі Р. Астроўскага, зламаныя ім ідэі беларускай дзяржаўнасьці праз прыняцьце ад акупацыйных паліцэйскіх уладаў тытула

⁷ На дакумэнце штамп: „KANC. URADU BNR NO 57 DATA AHIZSINSIW-MIPRIDS”.

⁸ З.Г.А., Задзіночаныя Гаспадарствы Амэрыкі — ЗША.

⁹ У арыгінале Мікола Абрамчык у некалькіх месцах замест „Нацыянальнай” пісаў „Народнай”.

прэзыдэнта, якім Астройскі намагаўся ўвесці ў блуд беларускі народ, ды без патрэбы шкоднай праведзенай ім мабілізацыі.

Сп. Пал. Кушалея сп. прэз. Абрамчык прадставіў як чалавека, які ўратаваў прэстыж беларусаў тым, што ён, увайшоўшы ў кантакт з Амэрыканскім вайсковым камандаваньнем, прарваў нямецкі фронт і перайшоў з сваёй дывізіяй на бок Амэрыканцаў;

4. Пасьля капітуляцыі немцаў:

Спад. Прэз. Абрамчык прадстаўляе перадусім абраз сытуацыі ў Беларусі:

- a. Помста і тэрор павярнуўшыхся бальшавікоў над беларускім насельніцтвам.
- b. Беларуская партызанка.

Затым пераходзіць да сытуацыі беларускіх бежанцаў, што апынуліся ў Нямеччыне пасьля капітуляцыі немцаў.

- a. Прымусовая „рэпатрыяцыя“ беларусаў.
- b. Неразуменьне нас англа-амэрыканскімі акупацыйнымі ўладамі.

З поўным тэкстам дакумента можна
азнаёміцца ў бібліятэцы